

PERTTI PESONEN: *Valtuutus kansalta*. Tutkimus Tampereen vaali-oikeutetuista, vaalikampanjasta ja äänestyskäyttäytymisestä. WSOY. Porvoo-Helsinki 1965. 456 sivua.

Det är inte för mycket sagt att statskunskapen (statsläran) i vårt land under femtio- och sextiotalen på ett revolutionerande sätt ändrat karaktär. För all del, man kan inte lära gamla hundar sitta, och äldre företrädare för facket har knappast i sin produktion bidragit till denna utveckling. Men nästan mangrant har den unga generationen i sin forskning gått in för den orientering av ämnet, som medfört att gränslinjen mellan statskunskap och politisk sociologi numera kan sägas vara obefintlig hos oss.

Visserligen tror jag inte att övergången till en ny »outlook» varit riktigt så plötslig och så radikal som man bland de nyare strömningarnas entusiastiska förespråkare ibland tycks föreställa sig. Det fanns t.ex. redan på trettio-talet hos oss ett visst, låt vara mycket begränsat intresse för att inom statskunskapen utnyttja enkla kvantitativa metoder. Stuart A. Rice's på tjugotalet utkomna »Quantitative Methods in Politics» framstod som ett standardverk, och *Tingstens* 1937 utgivna »Political Behavior» lästes med intresse; detta gäller i varje fall om situationen vid den lilla statsvetenskapliga fakulteten i Åbo. Men det skall villigt medges att nästan intet av detta intresse tog sig uttryck i den sparsamma — ytterligt sparsamma — inhemska produktionen på statskunskapens gebit. Ansatserna stannade vid några seminariearbeten och någon enstaka föreläsningsserie.

Vi vet alla, att docenten Pertti Pesonen genom sitt författarskap energiskt bidragit till nyorienteringen, och att han gjort detta under inflytande av vad man i Förenta Staterna ibland kallar »the new political science» eller närmare bestämt den »behavioralistiska» riktningen (ett begrepp som

likväl inte numera torde anses ha en enhetlig innebörd). Jag tänker främst på den med stringens utförda, i olika avseenden förtjänstfulla undersökning av studenternas politiska beteende, som blev hans doktorsavhandling (»Valitsijamiesvaalien ylioppilasäänestäjät», 1958), men även på olika mindre studier i samma genre, delvis tillkomna i samband med hans vistelser i Förenta Staterna.

Dr Pesonen har målmedvetet gått vidare på denna linje — studiet av väljarnas beteendemönster — och ett under flera år förberett större arbete har nyligen lämnat trycket i definitivt skick. *Valtuutus kansalta* är en diger bok på över 450 sidor. Såsom av förordet framgår, är den på visst sätt slutresultatet av ett initiativ som 1957 togs inom Statsvetenskapliga Föreningen i syfte att få till stånd en omfattande undersökning av »voting behavior» i Finland. Den ursprungliga planen förföll, men en del därav har bragts i hamn av dr Pesonen, något som vi har all anledning att vara honom tacksamma för.

Några metodiska påpekanden må först göras. Det är 1958 års val i Tammerfors och den som jämförelsegrupp utvalda landskommunen Korpilahti som Pesonens undersökning kretsar kring. (Vissa tilläggsuppgifter har dessutom erhållits från elektorsvalen och riksdagsvalen 1962.) I väsentlig utsträckning bygger Pesonen på »the panel method». Stickprovet i Tammerfors omfattar i första omgången (maj 1958) 501, i andra omgången (efter valen) 476 väljare. Antalet intervjuade i Korpilahti är 97. I det stora hela är väl stickprov av denna storleksordning tillräckliga, men vid uppdelningen på partigrupper uppstår vissa svårigheter — i det aktuella fallet illustrerade av att de borgerliga utom agrarförbundet i Korpilahti representeras av tillsammans 8 personer. Den minsta av de för undersökningen i Tammerfors väsentliga partigrupperna är socialdemokratiska oppositionen (agrarförbundet och svenska folkpartiet kan lämnas ur räkningen); den företrädes bland de 501 av 25 personer, en knapp men dock nödortfött tillräcklig siffra. Någon gång är Pesonen oförsiktig i dessa ting. På basen av ett stickprov där $n=10$ talar han (sid. 130) om »ehkä yli puolet Tampereen maalaisliittolaisista». Detta kan knappast försvaras.

När det gäller frågeschemats metodiska aspekter intresserar bl.a. den tydliga delvis på Katz och Lazarsfeld byggande metoden att utplocka »opinionsledarna» i smågrupperna genom en kombination av två varandra kompletterande frågeserier (detaljerna kan inte ges här). Såsom Pesonen utfört kombinationen av serierna gör metoden i första hand ett intryck av att vara väl arbiträr — också sådana personer betraktas som opinionsledare som enligt egen uppgift endast »ibland» tillfrågades om sin mening och som tog del i diskussionerna »liksom de andra» — men resultaten tycks dock jäva denna uppfattning. En av frågorna på schemat har av förbiseende fått en biton av »loaded question». Som underlag för den viktiga

frågan om partipreferensen räknas nämligen partierna upp i den ordning de sitter i riksdagen (med svenskarna ytterst till höger). Hade det inte varit säkrare att följa en mera slumpartad ordning, t.ex. efter grundläggningdatum?

För att förstå Pesonens allmänna uppläggning är det nödvändigt att veta hur han fattar begreppet röstningsbeteende. Däri ingår »röstningsavgörandets uppkomst» oberoende av när beslutet skedde. Han har därför, i stöd av den första intervjuomgången, grupperat befolkningen med avseende på dess politiska intresse och partiståndpunkt strax innan den egentliga valkampanjen begynte och försökt få fram iakttagelser om tidigare erfarenheters inverkan på detta intresse och dessa ståndpunktstaganden. Han har vidare undersökt hur differenserna i fråga aktivitet och »röstningsavsikter» före valkampanjen i fortsättningen tagit sig uttryck i attityderna till valpropagandan och i slutattityden, dvs. själva röstandet. Kring detta centrala tema kretsar ingående undersökningar av politisk indifferens och politiskt intresse, graden av parti-identifikation, tidningspressens politiska innehåll under en fyraveckorsperiod före den egentliga valkampanjen jämfört — i vissa avseenden — med intervjumaterialets väljaråsikter, vidare valkampanjens yttre gestaltning och valkampanjens innehåll.

Vill man rikta anmärkningar mot en uppläggning av detta slag är det — tycks det mig — en invändning som främst kommer i fråga. Det har i undersökningen kommit med en del ting vilkas betydelse för den centrala problematiken starkt kan diskuteras. I varje fall lär detta kunna sägas om det kapitel som behandlar valkampanjens yttre former («Vaalikampanjan ulkonaiset olosuhteet»). Men jag frågar mig om det inte också *delvis* gäller vissa andra avsnitt i boken, framför allt kapitlet om valkampanjens innehåll. Om någon nu invänder, att arbetet enligt sin underrubrik just skall behandla bl.a. valkampanjen, så frågar jag mig om det inte i författarens intentioner framträtt en viss ambivalens mellan å ena sidan det som väl bör fattas som den centrala problematiken — tammerforsarnas »voting behavior» — och å andra sidan en önskan hos författaren att ge bred politisk-sociologisk analys av »wie es eigentlich gewesen ist» vid riksdagsvalen i Finlands andra stad 1958! Med andra ord, det som tycks mig kunna framföras som en huvudanmärkning mot Pesonens stora arbete är, att det inte är lika stringent i sin uppläggning som doktorsavhandlingen.

När detta väl sagts, vill jag skynda mig att tillägga att såvitt jag kan bedöma — jag rör ju mig på ett gebit där jag inte är specialist — har vi här att göra med en mycket förtjänstfull arbetsprestation. Den förbättrar åtskilligt i vårt kunskapsförråd, den bekräftar, resp. nyanserar tidigare antaganden och bidrar till att korrigerera vissa utbredda föreställningar. Kort sagt, den har ett allmänt värde ur attitydforskningssynpunkt vid sidan av att den berikar kunskapen om det politiska livets konkreta gestaltning i Finland.

Bland de många observationer Pesonen gjort, som vore värda att återges, skall jag här blott nöja mig med ett par sådana, som är av intresse utanför kretsen av fackmän. Det har i utlandet påvisats, att valpropagandan genom massmedierna tenderar att minst träffa dem, som är mest beredda att ändra sin röstningsavsikt. Pesonens iakttagelser bestyrker i hög grad detta: »Äänestäjät, jotka olisivat tarvinneet tietoja muuttuvan ja varsinkin vasta syntyvän ratkaisunsa perustaksi, näyttävät siis karttaneen kaikenlaista vaalitiedottelua, vaikka juuri he olisivat ennestäänkin tunteneet huonosti politiikkaa.» Om massmedierna torde visserligen kunna sägas, att de stimulerar valdeltagandet, och uppenbart är, att de tenderar att befästa väljarna i deras tidigare röstningsavsikter. Men Tammerforsundersökningen åskådliggör, hur personliga diskussioner spelar en verkställare roll vid ståndpunktsförändringar än massmedierna. Särskilt synes detta gälla de yngsta väljarna och de väljare som är sämst informerade i politiska frågor.

Hur relativt starkt valen, trots enmanslistorna, är partival, framgår t.ex. av att endast var fjärde väljare före den officiella kandidatnomineringen kunde nämna någon i kretsen som han önskade få invald. Attityden hos 80 % av väljarna var, att det i främsta rummet gällde att stödja ett parti. Den betydelse som likväl subsidiärt tillmättes personfrågan tog sig bl.a. uttryck i att valkampanjen endast i ringa grad kunde överflytta förtroendet till ett förut okänt namn.

Med tanke på den invecklade frågan om kommunismens bakgrund i Finland är det intressant att notera, att de folkdemokratiska väljarna i Tammerfors snarare hade något större genomsnittsinkomster än socialdemokraterna (om än samtidigt enhetligheten i inkomstnivå var mera påtaglig bland de förra). Men folkdemokraterna var i långt högre grad missnöjda med sin ekonomiska status: 28 % av dem mot 13 % av socialdemokraterna fann inkomsterna »varmasti liian pienet», medan 38 % av de förra och 60 % av de senare fann inkomstnivån tillräcklig. På tal om socialdemokraterna är det av intresse att finna, hur föga märkbar klyftan mellan vänster och borgerliga blivit, när vänstern representeras av socialdemokraterna. Varannan tillfrågad från finska folkpartiet och var fjärde från samlingspartiet satte socialdemokraterna näst efter det egna partiet i preferensordningen.

Det skall till slut inte fördöljas, att Pesonens bok i många stycken är en verkligt rolig bok att läsa. Exemplet på hur väljarna formulerat sina tankar åskådliggör inte sällan bättre än lärda utläggningar vad som rör sig i folksjärens djup. (»Minua harmittaa yleensä ruotsalaiset», säger en 37-årig sjuksköterska som förklaring till att hon tycker sämst om svenska folkpartiet.)

Jag begynte med några allmänna reflexioner om statskunskapens orientering i Finland. Vad jag frågar mig vid läsningen av arbeten med den inriktning Pesonens förtjänstfulla verk representerar är, om det vid den tidpunkt den äldre forskargenerationen lämnat arenan överhuvud skall inom vår statskunskap finnas kvar något intresse för att angripa statslivets företeelser från historiska och filosofiska utgångspunkter. Såsom jag ser på saken, kommer dessa aspekter alltid att bevara en viss aktualitet. Skall lösningen möjligen bliva att efterhand låta det vid våra universitet introducerade ämnet *politisk historia* — som hittills i viss mån varit en främmande fågel i den samhällsvetenskapliga ämnesgruppen — omvandlas till en statskunskap efter detta äldre mönster och låta den statskunskap (statslära) som bevarar namnet definitivt identifieras med politisk sociologi? Jag framkastar denna tanke i bägge riktningarnas intresse.¹

Sven Lindman

---

¹ Det må i detta sammanhang erinras om de professorer i politisk idéhistoria, som finns i Sorbonne och vid universitetet i Oslo.